

25:1 7.10.83 7.10.83

96

פרח השבוע

החן שבקוצים א.ש. ברק

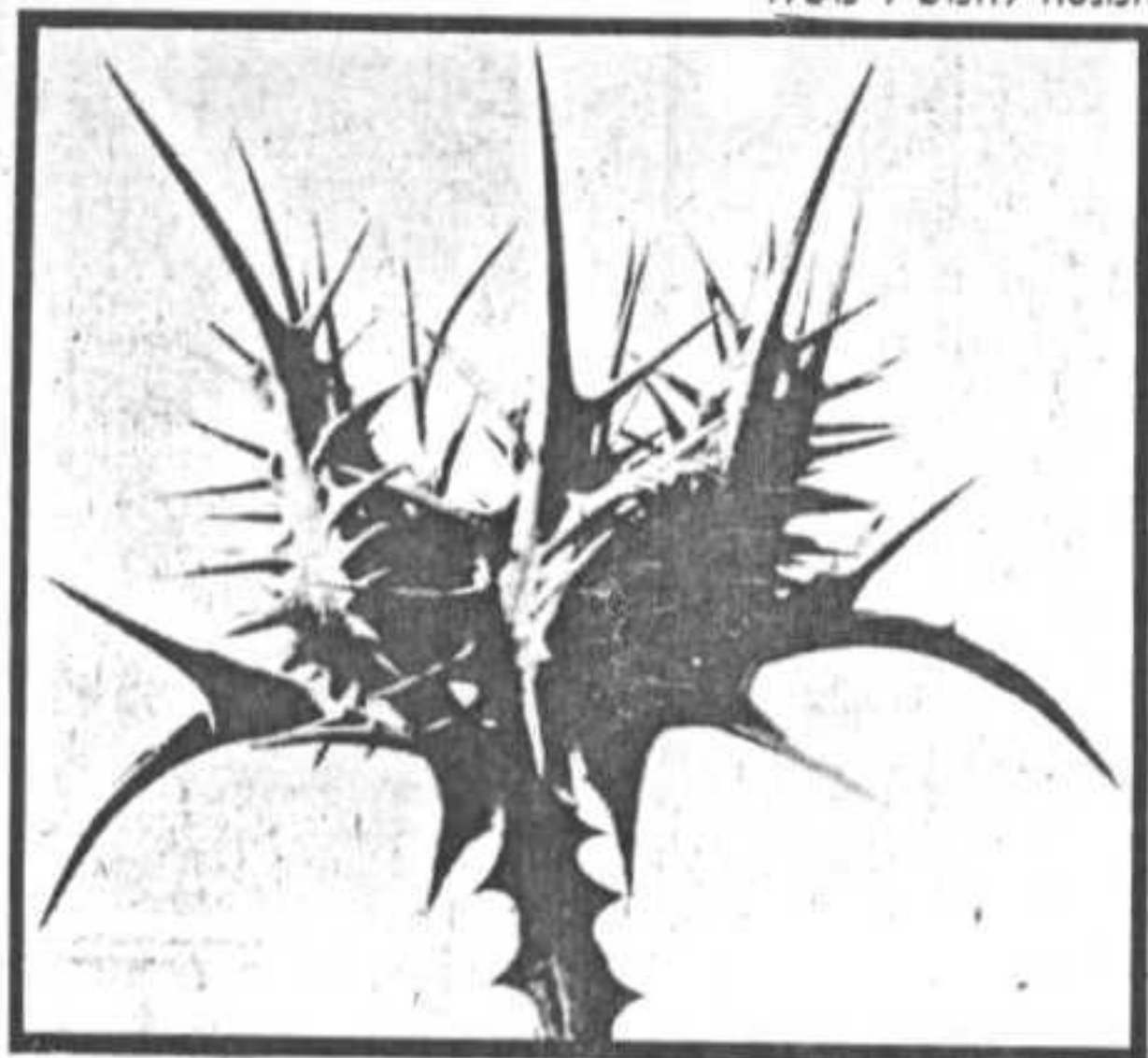
לגלות זאת.

גם לאחר הבשלתו והתיבשותו ממשיך הקורטס להציק — קוציו הזקופים ממשיכים לשרוט ולדקור את העובר בסביבתם עוד ימים רבים לאחר הפצת הזרעים. בתחילת החורף, לאחר הגשמים נחלש הקשר בין הקוצים לגבעול ולפני שהם נושרים באופן טבעי הם חודרים בקלות לרווח שבין הנעל הגבוהה לגרב ומטרידים ביותר. אם אכן זהו הקוץ המקראי אין להתפלא על הקללה הקדומה "קוץ ודודר חצמיח לך" — מיומו הראשון ועד האחרון מטריד צמח זה וקוצניותו עם השרף המיוחד שעל עליו (שמן אתרי בשערותיו הבלוטיות) מרחיקים את העדרים ממנו.

חוח עקוד הוא מאותה קבוצה ביולוגית של קורטס דק — בחורף, מצמיח שושנת עלים חורפית ולקראת הקיץ מפתח גבעול תפוחת גבוה, מסועף וקוצני. קשה מאד לזהותו בחורף עקב העדר סימנים מיוחדים ועל כן נדון בו בעיקר בשלב בו הוא מטריד ביותר. החוח ניכר בענפיו הקוצניים — מבסיסם של העלים הקטנים נמשכים חלקי טרף על הגבעול ויוצרים מעין כנפיים קוצניות. כל קוץ מהווה סיומו הקשה של עורק בעלה או בכנף. גם עלי המעטפת קוצניים למדי וקשה לחשוב על בעל חיים כלשהו שיסכן את חיכו כדי להפיק מזון כלשהו מצמח זה. החוח גדל בעיקר באדמות כבדות בהן הקרקע רטובה בחורף ואינה מאפשרת צמיחה מהירה של הגדלים בהייתכן כי יש לצמחים בקרקעות אלה בעיות של חוסר איוורור בחורף. בכוא הקיץ הם מנצלים בעזרת שורשיהם העמוקים את מי הקרקע שבשכבות העמוקות ופורחים בעת שאחרים כבר יבשו. כשפוצעים גבעול ירוק על חוח עקוד יוצא ממנו שרף לבן, מעין "חלב". בעלי חיים רבים למדו במהלך האבולוציה כי יש להזהר מצמחים בעלי חלב לבן — הם לרוב רעילים.

החוח פורח בשעות הבוקר והחל מהזריחה ניתן לראות את פרחיו הצהובים הרכים המהווים ניגוד בולט לקוצים האפורים והמאיימים של הצמח כולו.

באדמות העמקים הכבדות בהן גדל החוח גדלו כעבר גם נרקיסים שאפיינו את האדמות הביצתיות. לאחר ניקוז השדות ועיבוד אינטנסיבי נשמדו רוב הנרקיסים משדות החוח. נותר לנו שריד בתנ"ך כפי שמבאר זאת נ. הראובני: נכתב — חוח עלה ביד שיכור ומשל כפי כסילים; כאשר השיכור בא לקטוף את הנרקיס הגדל בין צמחי החוח ששרדו מהשנה שעברה הוא מעלה בידו חוח. כך גם הכסיל המנסה להמשיל משל.

חוח עקוד

קורטס דק

רבים מקוצי ארצנו מתחילים מחזור צמיחתם בחורף כבעלי עלים גדולים ורכים ובמהלך צמיחתם, לקראת הקיץ הם מפתחים עלים קוצניים, קשים וקטנים, בהשוואה לחורפיים. רבים מהם מפתחים כיחד עם העלים הגדולים מערכת שרשים מעמיקה המאפשרת להם לקלוט בקיץ את מעט הלחלוחית שנותרה בקרקע. על כן רבים מהם מהווים עשבים רעים בשדות החקלאות בנצלם את מי הקרקע בחורף, כאביב ובקיץ.

קורטס דק הוא צמח הנוכח בתחילת החורף, מפתח שושנת עלים גדולים הפרושים על הקרקע ולרוב קשה לזהותם עם קורטס. אם חושד אתה כי מצאת קורטס, קטום את ראשו (את העלים הצעירים) וממקום החתך יצאו טיפות ועירות של מוהל שצבעו כצבע הדם. אחת ההשערות למקורו של שם זה היא כי הוא נותן "קורט של דם" ועל כן שמו קורטס. טיפת דם זו שאפשר להכתים בה פיסת נייר לבנה או קטע עור בהיר, מצויה בחלקים הצעירים של הצמח וגם בעת הפריחה. בקיץ, היא יוצאת מגבעול צעיר חתוך. בכוא האביב צומח ממרכזה של שושנת העלים גבעול מסתעף הנושא תפוחות שעלי המעטפת החיצוניים שלהן דומים לעלי הגבעול העליונים (ראה תמונה). הקורטס גדל ברוב חלקי הארץ — בשדות מעובדים הנורעים כתבואות חורף הוא מצליח לעתים קרובות לעלות ולהצמיח את גבעולי התפוחת לאחר שהתבואה נקצרה. בגבול החבל היס תיכוני, כלומר בשטחים הסמוכים למדבר יהודה, מדבר שומרון והנגב הצפוני, הקורטס גדל על גבעות שלא עובדו. במדבר הוא גדל בערוצי נחלים אך לנגב הדרומי והערבה אינו מגיע אלא בשטחים חקלאיים מושקים שזובלו בזבל אורגני שמקורו בצפון הארץ.

הצמח קרוי בערבית גוס (וי שרוקה) כלומר קוץ ובתחילת המאה היה הצמח קרוי אף בעברית קוץ. באגדה יפה שחיבה ציזויק בספרו "אגדות צמחיאל שר הפרחים" מתואר "הקוץ" כצמח שסבל קשות משיני העזים עד ששר הפרחים הצמיח לו שני מיני פירות שאיפשרו לו להתרבות. היופי הבולט לעין כאשר מתבוננים מקרוב בפרחי הקורטס ותפוחותיו יוכל להסביר לקורא מדוע טרח ציזויק לחבר אגדה שתחבב עלינו את הצמח. בימי הקיץ השחונים מתמיד הקורטס בפריחתו ופרחיו נישאים מבין הקוצים הסוגרים על פתח הקרקפת. בכל יום יוצאים כ-5-7 פרחים ורודים צינוריים מתוך הפתח הצר ופתוחים בשעות הבוקר והצהרים — מאוחר יותר הם קמלים. לבדיקת הפרחים, קוטפים קרקפת שלימה ומפרקים את עלי המעטפת הקוצניים (על ידי משיכה בקצה הקוץ הבלתי מסועף נמנעים מדקירה של הסעיפים). בתוך הקרקפת יש 3 סוגי פרחים: להיקפיים אין זרעון בכסיסם הם פרחים זכריים המספקים גרגרי אבקה בלבד; פנימה מצויים פרחים שזרעוניהם ללא ציצית של זיפים — מועדים לנפילה ליד צמח האם; הפנימיים הם פרחים שלזרעוניהם יש ציצית המאפשרת הפצה ברוח. חילופי המשמרות בין הפרחים ראויים לתשומת ליבו של מי שמתעניין בטבע. הפריחה נעשית מהיקף הקרקפת כלפי המרכז ובסמוך לשעת הזריחה מגיעים אברי הפרח לגולם המלא תוך צמיחה מהירה של עמוד העלי. המתעניין יוכל